

Proa

MARTÍ DOMÍNGUEZ

L'esperit del temps

MARTÍ DOMÍNGUEZ

L'ESPERIT DEL TEMPS

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: setembre del 2019

Disseny de la coberta: Planeta Art & Disseny
Fotografia de la coberta: Les joventuts hitlerianes de Berlín celebrant el primer de maig, Alemanya, Finkenkrug, 1933. © Imagno / Austrian Archives / Hulton Archive / Getty Images

© Martí Domínguez, 2019

© Il·lustració de la pàgina 34: Anna Sanchis

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Proa

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-775-3

Dipòsit legal: B. 17.018-2019

Composició: gama, sl

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

ÍNDEX

I. Els russos	9
II. La fotografia.....	19
III. La màscara.....	40
IV. El congrés.....	50
V. La càtedra.....	64
VI. La papallona.....	78
VII. Desafiar el segle.....	94
VIII. La càries	103
IX. Camí de Polònia	114
X. Els híbrids	120
XI. L'estudi.....	134
XII. Els colons	152
XIII. Les peces.....	171
XIV. Els bojos	190
XV. Himmlerstadt	201
XVI. El carregament	215
XVII. La partisansa	229
XVIII. El discurs	255
XIX. Una roda sempre gira.....	273
XX. Com sardines.....	289
XXI. As de Piques.....	309
XXII. La raterra	331

xxiii. L'aniversari	347
xxiv. El corneta de Rilke	367
xxv. La desfilada	383
xxvi. El premi	390
xxvii. Aigua bruta	405
xxviii. L'esperit del temps	412
Agraïments.....	419
Glossari.....	421

I. ELS RUSSOS

El sergent es va acostar al presoner i li va disparar al cap. El comandant del camp de concentració li va llançar una mala mirada, però allò va servir per a encendre més els ànims de l'*starshinà*, que tot seguit va escopir sobre el mort. Els presoners ens posàrem de seguida a escriure, mentre un parell de soldats russos s'enduien el mort, arrossegant-lo pels peus, i deixant rere seu un regall de sang molt brillant, més negra que roja. Havíem rebut l'ordre d'explicar la nostra vida, reflexionant sobre els nostres actes feixistes i la nostra necessària conversió a la doctrina bolxevic. Els que érem en aquella sala del camp de concentració de Kirov havíem reconegut a la fitxa personal que pertanyíem al NSDAP, és a dir, al Partit Nacionalsocialista dels Treballadors. La majoria eren oficials i suboficials, soldats de la Wermarcht, però en realitat hi havia de tot.

El comandant, que era originari del sud d'Ucraïna, va bramar, en un perfecte alemany:

—Algun imbècil més no vol escriure i prefereix que l'*starshinà* li rebente el seu estúpid cap?

El comandant va escandir les síl·labes del mot *es-*

túpid, d'una manera que amb el temps vaig entendre que li era molt peculiar. Va caminar uns quants passos per la sala i va afegir, amb una mirada reptadora, elevant encara més el to de veu:

—O que la tinent Kamensky l'utilitze com a diana, per a fer proves de tir?

Kamensky era una franc tiradora reputada i la seua missió allí era precisament aquella, donar-nos caça si ens intentàvem escapar. Des del fons de la sala ens mirava impertèrrita, lluint al pit dues rutilants medalles de l'Orde de la Glòria, que recompensaven els seus importants serveis, entre ells haver eliminat més d'una dotzena de famosos franc tiradors alemanys. Es rumorejava que odiava de manera especial els membres dels *Einsatzkommandos*, perquè a l'inici de la guerra havien penjat el seu germà, i que per això s'havia enrolat a l'Acadèmia Central de Dones Franc tiradores.

Els allí presents havíem reconegut la nostra pertinença al partit nazi perquè no fer-ho també tenia les seues conseqüències greus. Ho havíem comprovat amb execucions sumaríssimes: delacions acompanyades de penes de mort immediates, sense cap judici ni possibilitat de defensa. També havíem vist com executaven sistemàticament tots els membres de les Waffen SS; a aquests no els valien els atenuants de cap tipus, i ser un calavera era una condemna segura de mort, que practicaven amb gaubança els soldats russos. Molts soldats alemanys havien buscat amb

desesperació rendir-se als anglesos o als nord-americans; els que érem allí no havíem tingut cap altra opció i havíem caigut dissortadament a mans soviètiques. Els rojos eren el pitjor i més terrible que ens podia ocórrer, el malson més espavoridor. La nostra vida penjava d'un fil i no valia res. «Si no has mort un alemany la jornada està perduda», escrivia el bolxevic Ilya Ehrenburg. «Si no has mort un alemany la jornada està perduda», sembla que repetien tots ells, buscant la víctima del dia entre tots nosaltres. Ningú estava fora de perill, i la vida penjava d'imponderables infinits.

A més a més, en aquell camp de Kirov, a uns cent quilòmetres de Moscou, vivíem amuntegats, en unes condicions infrahumanes; jo feia setmanes que m'alimentava d'insectes i aranyes, i no és cap exageració novel·lesca. Menjava cucs, larves d'escarabats, saltamartins, grills, el que caiguera a les meues mans i tinguera la certesa que no era verinós. I, en poc de temps, m'havia emmagrit molt, se m'havien xuclat les galtes, fins a tenir una cara demacrada, amb els ulls sobresortits, i les incisives protuberants, allò que es coneixia com a cara de llebre. Un rostre de lepòrid, amb les orelles que sobresortien del crani rapat. Els russos amb prou feines tenien aliments per a ells: per què s'havien de preocupar de nosaltres? La guerra seguia, a cuitacorrents, i nosaltres l'estàvem perdent, a la desesperada. Per tant, qualsevol excusa era bona per a disparar-te un tret i llançar-te al bosquet de be-

dolls, a una fossa oberta on els llops i les animàlies se't menjarien a la nit. No calia irritar els guardes: «si no has mort un alemany la jornada està perduda», i aquella vida sense valor podia ser la teua.

Vaig mirar el regall de sang que havia deixat el tinent, a qui havia conegut i tractat com a metge. Va vindre a veure'm amb una forta lumbàlgia durant la gran ofensiva russa, al front de Vitebsk, al país de Bielorússia. Vaig fer el que vaig poder: jo feia dies que no dormia, els russos ja eren a tocar nostre, durant diverses jornades havia participat en operacions quirúrgiques, llargues i esgotadores, a vida o mort, i els meus coneixements com a fisioterapeuta eren escadussers, per no dir nuls. No sé si el vaig alleugerir o si, en canvi, vaig empitjorar el seu estat. Després ens havíem retrobat en aquell camp de mala mort de Kirov. Quan ens reconeguérem, compartírem un parell de cigarretes d'un succedani de tabac, anomenat *machorka*: li vaig preguntar d'on era i em va contestar que de Wetzlar, a la regió de Hessen. Jo vaig bellugar el cap afirmativament: malgrat ser originari de Viena sabia molt bé on parava aquell poblet famós.

—Allí es va inspirar Goethe per a la seua novel·la de *Werther* —li vaig dir amb emoció continguda—. Allí es va enamorar de Charlotte Buff.

Hi vaig insistir, perquè el simple fet de recordar aquells bocins de cultura, al bell mig d'aquell escenari devastador, era per a mi com un bàlsam inesperat i esperançador. El record dels llibres, i en especial els

versos de Goethe, eren un gran consol durant aquells dies, una mena d'aixopluc espiritual on refugiar-me, i trobar conhort i esperança. L'oficial va assentir amb el cap, els ulls se li il·luminaren, em va confessar que vivia a dues passes d'aquella casa de Charlotte Buff, en una vella construcció que si havia visitat el poble de seguida recordaria perquè era molt singular (me la va descriure amb tota mena de detalls) i allí tenia la seua família, i el seu fill d'un any i mig. Jo li vaig correspondre les confidències, i li vaig dir que tenia dos fills, ja ben fadrins, i una filleta d'uns pocs anys, i allò el feu emocionar. I jo també amb ell, perquè les llàgrimes criden les llàgrimes. Aleshores em va dir:

—No sé si podré mirar als ulls la meua família, *herr doktor*. He fet coses terribles en aquesta maleïda guerra.

Vaig fer una calada intensa i el vaig intentar tranquil·litzar amb un argument, ho reconec, prou fàcilot:

—La guerra trau l'animal que tots portem a dins. No som responsables: lluitem per a sobreviure. Els culpables són els que ens van ficar a la gola del llop.

Però allò no el va convèncer.

—Francament, no estic gaire segur d'això. Crec que tots som una mica culpables. Ens podríem haver negat a acceptar algunes ordres... Haver fet alguna cosa! No ho creu així?

El vaig veure dubtar, i fumar compulsivament. El vaig intentar calmar, posant-li la mà sobre el muscle,

i insistint que tots, absolutament tots, havíem fet coses de les quals ens penediríem tota la vida. Que potser sí, que potser tots podríem haver fet alguna cosa més, però que el nazisme ens va arrossegar com un lleny en una tempesta. Aleshores, es va sincerar, els ulls estranyament esbatanats.

—Els darrers mesos em posaren a càrrec d'uns camions Saurer, camuflats com a ambulàncies. Anaven equipats amb un sistema perquè funcionaren com una cambra de gas... Era una ordre secreta, que vaig dur a terme amb alguns homes de confiança.

Vaig preguntar si per a *tractar* els presoners russos.

—No, doctor, per als nostres ferits... Aquells que estaven sentenciats.

Vaig recordar com s'havien emportat amb aquelles ambulàncies els ferits més greus del nostre hospital de campanya, i que jo imaginava, molt alleugerit, que havien arribat al seu destí a la rereguarda. De fet, sovint pensava que eren uns malparits amb molta sort.

—No disposaven de llits per a tants ferits, ni tampoc tanta capacitat de trasllat. Ni homes, ni ambulàncies, ni gasolina, ni medicaments, ni metges, ni... No hi havia res! El més senzill era aniquilar-los a la rereguarda i tornar al més aviat possible a buscar més malalts! Per això em vaig luxar l'esquena: a força de traure morts del camió. Els assassinàvem i els llançàvem al riu!

Vaig moure el cap amb incredulitat. Allò, aquella

feina bruta, hauria estat més pròpia de les SS, però potser per aquest motiu havien triat l'oficial de la Wehrmacht, per a no despertar sospites entre el personal mèdic.

—Molts cridaven, ens pregaven que obrírem la porta, ens insultaven quan entenien el que estava passant... Alguns estaven lleument ferits, i cridaven espaordits, amb tota la força dels pulmons. Jo havia fet tot el possible perquè no pujaren: sempre deia que aquells que estaven molt malferits tenien preferència, però de vegades se'ns colaven alguns espavilats. Havien pujat al camió feliços, fent acudits als camarades, pensant que al cap de pocs dies serien a casa i de colp es trobaven amb això, amb aquella puta traïció. Els gasejàvem com si foren rates! Com havíem fet anys abans amb els jueus! Els meus homes i jo ho intentàvem superar a força de *Schnapps*. Però tot allò arribava al límit del que era suportable.

Li vaig preguntar si ho havia practicat amb ferits de la divisió 206, l'As de Piques. Se'm va quedar mirant; una mirada tèrbola i trastornada. El vaig veure dubtar, per a finalment dir-me que no i prosseguir d'una manera dramàtica.

—Els ferits no podien de cap manera caure a mans dels russos! Ho entén, doctor? Allò hauria demoralitzat la tropa: saber que si et fereixen no hi ha salvació, no hi ha rereguarda. El soldat ha de lluitar sabent que ens ocuparem d'ell si cau al front de batalla. Que tots som un i tots ens cuidarem, els uns als

altres. Férem un simulacre d'evacuació, per tal de mantenir vives les esperances dels soldats i la moral alta. Amb quina alegria pujaven alguns a l'ambulància! I allò contagiava la tropa, que seguia lluitant a la desesperada, complint amb el seu deure, amb les ordres, amb el seu país. Els vàrem traïr de la pitjor manera. Però pel que vaig saber, allò ja ho havien fet abans a Rússia, durant la retirada. Una autèntica canallada!

Aquell soldat mai més tornaria a veure la seua família. Per haver-se negat a recordar, per no haver volgut sotmetre's al pes d'aquells records que li corcaven l'ànima. Estava convençut que entre les víctimes d'aquelles falses ambulàncies també hi havia malalts meus, però en cap moment el vaig fer responsable d'allò. Senzillament, *Befehl ist Befehl!* Una ordre és una ordre. Però, s'hi podria haver negat? Això era el que turmentava l'oficial. I el que, en el fons, ens turmentava des de feia temps a tots nosaltres. Fins a quin punt érem culpables? De vegades, no resultava gens fàcil d'escatir què era fruit de les ordres rebudes i què del nostre compromís i voluntat. Allò entrava dins del que es coneixia com el *Führerprinzip*: intentar fer sempre més del que se'ns exigia per tal de mostrar el nostre ferm i indoblegable compromís amb la doctrina nazi i la nostra pàtria. I molts havíem portat aquell principi fins a les darreres conseqüències, anant molt més enllà del que se'ns havia exigint, i ara ens en penedíem.

El comandant del camp va passar pel meu costat i va veure el títol que havia posat als meus records, tal com ell mateix havia demanat. L'havia escrit amb majúscules: *L'home que parlava amb els animals*. Va llegir el meu nom (el meu nom en rus) i em va dir, quasi cridant:

—Això quin títol de merda és, Adolfòvitx? No deu anar amb segones intencions...

Em vaig quedar blanc.

—No, comandant, soc naturalista... Un estudiós del comportament dels animals!

El comandant va riure, com si jo estiguera fent broma, i allò fora realment graciós, perquè significava la meua immediata execució pel sergent major.

—Ja ho veurem, Adolfòvitx! Espere que siga això, si no, acabarà com el desgraciat del seu company.

I després va afegir en veu alta, dirigint-se a tota la sala:

—Cada dia escriuran durant una hora els seus records i me'ls entregaran. Recorden que del que es tracta és de valorar les seues accions i de decidir per quin motiu les varen realitzar, si per disciplina militar o per convenciment propi. I de si ara, a la llum de la nova doctrina marxista leninista, les tornarien a repetir. Siguen del tot francs i sincers, i expliquen els seus actes, tots els seus actes de guerra, sense por. Si ho fan així, no hi haurà cap represàlia, i aconseguiran la salvació. En canvi, qui no ho faça, si esbrinem que algú ens ha ocultat el seu passat, que ens ha volgut

enganyar, serà castigat molt severament. L'objectiu final és la seua total i completa desnazificació, per tal de poder reincorporar-se a la societat i recuperar la llibertat. Us heu de redimir, i l'única forma possible és reconeixent i confessant els vostres crims!

I així, en aquell barracot del camp de concentració de Kirov, sota la severa mirada de l'*starsinhà*, varen començar aquestes notes sobre la meua vida, escrites un poc a rajaploma, amb una arma apuntant-me al cap. Estàvem a inicis del mes d'agost del 1944 i m'anava la vida en contar-ho tot.